

DOKTORANTŪROS STUDIJŲ DALYKO SANDAS

Dalyko pavadinimas	Mokslo kryptis (šaka) kodas	Fakultetas
Žurnalistinio medijų turinio raidos analizė	Komunikacija ir informacija S 008	Komunikacijos

Studijų būdas	Kreditų skaičius ECTS	Studijų būdas	Studijų būdas
paskaitos		konsultacijos	paskaitos
individualus	5 ECTS	seminarai	individualus

Dalyko anotacija
Žurnalistinio medijų turinio raidos analizė – pasirenkamasis komunikacijos ir informacijos mokslų doktorantūros studijų dalykas, kurio metu doktorantai analizuoja masinio visuomenės informavimo medijų sistemų ir turinio kaitą istorinės, politinės ir technologinės raidos aspektais. Dalyko tikslas: - analizuoti visuomenės informavimo priemonių (žiniasklaidos) sistemos ir jos modelių, turinio, santykio su auditorija pokyčius esminiais istorinės ir technologinės raidos etapais; - Lietuvos žurnalistikos istoriją nagrinėti pasauliniame kontekste, akcentuojant medijų ir valdžios santykį, analizuojant pagal žurnalistikos kaip socialinio instituto ir jos sistemos susiformavimo požymius; - žurnalistų profesijos ir medijų turinio pokyčius vertinti spaudos laisvės sampratos ir visuomenės informavimo priemonių vietos demokratinėje valstybėje aspektais. Dalyko siekiniai Gebės analizuoti ir kritiškai vertinti visuomenės informavimo priemonių (žiniasklaidos) sistemas ir modelius, žurnalistinio turinio kaitą, santykį su auditorija. Lietuvos visuomenės informavimo priemonės suvoks pasauliniame masinių medijų kontekste. Galės kritiškai analizuoti visuomenės informavimo priemonių ir valdžios santykį, žurnalistų profesiją vertins spaudos laisvės ir žiniasklaidos vietos demokratinėje visuomenėje požiūriu. Dalyko tematikos: I. Socialinis periodinės spaudos instituto atsiradimas ir žiniasklaidos sistemos susikūrimas. 1. Žurnalistikos istorija: dokumento, socialinio konflikto, kultūros reiškinių studijos. Politinė kronikų publicistikos ir pranešimų funkcija. Vilniaus universitetas: pirmojo laikraščio vaidmens trūkumai. 2. Socialinių, ekonominių ir politinių pokyčių prielaidos žiniasklaidos sistemai susiformuoti XIX a. antrojoje pusėje. JAV ir Europa: žiniasklaidos kaip verslo subjekto atsiradimas, teorinė periodinės leidybos, žurnalistų profesijos ir žurnalistinės veiklos atskyrimo nuo politinio pavaldumo ir tiesioginių politinių įtakų charakteristika. 3. Spaudos draudimų Rusijos imperijoje metodai, priežastys, aplinkybės ir pasipriešinimo procesas XVIII – XIX a. Originali lietuvių periodika Mažojoje Lietuvoje: probleminė nacionalinio tapatumo, socialinių konfliktų tematika Vinco Kudirkos (1858–1899) „Tėvynės varpuose“. Lyginamoji „Varpo“ ir „Aušros“ charakteristika žurnalistiniu aspektu. Politinių draudimų pasekmės ir jų reikšmė Lietuvos periodinės spaudos raidai XIX–XX a. pradžioje: pasipriešinimo publicistika ir jos lyderiai, kontrabandinė, oficialioji,

alternatyvioji ir pagrindinė žiniasklaida. Profesionaliosios lietuvių žurnalistikos formavimosi aplinkybės XX a.

4. XX a. žiniasklaida tarp dviejų pasaulinių karų: sinoniminio *propagandos* ir *žurnalistikos* terminų vartojimo problema. Žurnalistikos ir politikos sąveika spaudos laisvės sampratos aspektu JAV, SSRS, Europos valstybėse. Šeši žodžio ir spaudos laisvės mėnesiai Lietuvos Respublikoje.
5. SSRS propagandos ir agitacijos sistema – komunistinio modelio atvejis. Sovietinio periodo Lietuvos žiniasklaidos sistemos ypatumai. Propaganda, cenzūra, savicenzūra, sovietinės spaudos funkcijos.
6. Legalioji ir nelegalioji spauda nacistinės okupacijos metais. Alternatyvūs informacijos kanalai lietuvių kalba. Pagrindinės spaudos vaidmuo partizaniniame pasipriešinime (1944–1953 m.), jos ypatumai ir raida. Savilaidos reiškinys. Periodinė savilaida – atsakas sovietinei propagandai.
7. Vaizdo ir garso žurnalistikos funkcionalumas. Fotografijos (XIX a.) virsmas fotožurnalistika (XX a.). Radijo ir televizijos technologijų įtaka žiniasklaidos sistemai. Audiovizualinio transliuotojo raida. Visuomeninės tarnybos idėjos įgyvendinimas Lietuvoje.
8. Sąjūdžio spaudos atsiradimas. Sąjūdžio įvykiai oficialiojoje spaudoje. Paskutiniai sovietų valdžios bandymai kontroliuoti žiniasklaidą. XX a. pradžios ir pabaigos sąjūdžių Lietuvoje lyginamoji charakteristika spaudos laisvės aspektu. Pirmojo dienraščio „Vilniaus žinios“ ir „Sąjūdžio žinių“ funkcijos.
9. Spaudos laisvės, pasaulėžiūros ir žiniasklaidos verslo ryšys Lietuvoje ir Europoje, įtaka periodinės raidos plėtrai (XVIII–XXI a.). Žurnalistikos kaip dokumento vaidmuo istorijos moksle. Žurnalistikos kritika formuojant viešąją erdvę. Alfredo Dreyfuso bylos atvejis.
10. Žurnalistikos rūšių formavimosi prielaidos: nuo informacinės link analitinės. Tiriamosios žurnalistikos atsiradimas JAV ir Europoje. Rusijos tiriamoji žurnalistika. Reportažinės žurnalistikos plėtra atsiradus radijui ir televizijai. Literatūrinės žurnalistikos funkcionalumas (D. Defo, J. Steinbeck, J. Savickis, R. Kapuscinski).
11. XX amžiaus pab. – XXI a. pr. Lietuvos visuomenės informavimo priemonės ir jų santykis su pasaulio masinės komunikacijos sistemomis. Skaitmeninės žurnalistikos pradžia (1999).

II. Kūrybinis žurnalisto profesijos pradai ir visuomeninis vaidmuo.

12. Žurnalisto darbo metodologija: interviu metodo ir interviu žanro atskyrimas XX a. pirmojoje pusėje.
13. Autorinių tyrimų metodų formavimasis (Günter Wallraff, Jurijus Ščechočichinas, Ana Politkovskaja). Pulicerio premijos JAV ištakos, tikslai, tradicija.
14. Antiamerikietiško veiklų tyrimo komitetas 1947–1975 (House Un-American Activities Committee) ir „juodieji sąrašai“ medijų asmenims. Politinės ideologijos raiška SSRS žiniasklaidoje stalinizmo, „atšilimo“ laikotarpiams; paslėptoji antisemitizmo raiška SSRS brežnevinio laikotarpio medijose.
15. Slapyvardžio vartojimo priežastis ir vaidmuo žurnalisto karjeroje. Teisinio žurnalisto statuso kismas Lietuvoje.

III. Spaudos laisvės idėjos materializavimas (tarp filosofijos ir įstatymų leidybos XIX a. – XX a.).

16. Johno Stuardo Millo spaudos laisvės / laisvės principai.
17. Kultūros žurnalo (kultūros laikraščio) vaidmuo Vakarų Europoje (XIX a.). Literatūros kritikos ir pasaulėžiūros idėjų brendimas, konservatyvizmo, liberalizmo, marksizmo idėjų sąveika su kultūros žurnalistika. „Naujosios Romuvos“ žurnalo ir sambūrio (organizacijos) reiškinys Lietuvoje 1931–1940. Juozo Keliuočio žurnalistikos teorijos principai.

18. JAV lietuvių periodikos atsiradimo aplinkybės ir vaidmuo Lietuvos laisvės byloje (1940–1990). Šiuolaikinės išeivijos elektroninė žiniasklaida – nacionalinės žurnalistikos raidos dalis.
19. Įstatymų leidėjų iniciatyva reglamentuoti periodiką XX amžiaus pirmoje pusėje (1919, 1935) ir informacijos (žurnalistikos) laisvės atspindėjimas Lietuvos teisės aktuose XX a. pabaigoje.
20. Idėjų ir politinių programų atspindėjimas Lietuvos periodikoje (1900–1905, 1917–1940, 1989–2004).

Studijų metodai:

1. Individualios konsultacijos su dalyką kuruojančiais dėstytojais.
2. Individualus mokslinės literatūros studijavimas ir mokslinio referato rengimas pagal dalyką kuruojančių dėstytojų suformuluotus klausimus.

Vertinimo metodai:

1. Mokslinis referatas (30 000–40 000 spaudos ženklų) dalyką kuruojančių dėstytojų suformuluotų klausimų pagrindu. Referato tematika derinama atsižvelgiant į doktoranto mokslinius interesus.
2. Diskusija žodžiu mokslinio referato pagrindu.

Pagrindinė literatūra

Batūra, R. (2005). *Siekiant Nepriklausomybės: Lietuvos Sąjūdžio spauda 1988–1991 m.* (2 t.). Vilnius.

Brown, R. S., Jr. (1948). The Commission on Freedom of the Press, A Free and Responsible Press: A General Report on Mass Communications, Newspapers, Radio, Motion Pictures, Magazines and Books. *The Yale Law Journal*, 57.

Commission on Freedom of the Press. (2015). *A free and responsible press* (Skaitmeninis archyvas; originalas išleistas 1947). Digital Library of India.

Conboy, M. (2004). *Journalism: A critical history*. SAGE Publications.

Dapkutė, D., & Kuizinienė, D. (2010). *Laisvas žodis laisvame pasaulyje: Atviro žodžio mėnraštis „Akiračiai“ 1968–2005 m.* Versus Aureus.

Forde, K. R. (2008). *Literary journalism on trial*. University of Massachusetts Press.

Gaškaitė-Žemaitienė, N. (1998). *Partizanai apie pasaulį, politiką ir save: 1944–1956 m. partizanų spaudos publikacijos*. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras.

Jastramskis, D. (2016). Reduction of liberalism in Lithuanian media policy. *Central European Journal of Communication*, 9(17), 164–179.

Jastramskis, D. (2018). Politinė įtaka Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos vadybai ir finansavimui: Kaita ir pasekmės. *Politologija*, 2(90), 5–33.

Jastramskis, D. (2019). *Žiniasklaidos politika Lietuvoje*. Vilniaus universiteto leidykla.

Mažylė, J. (2016). Lietuvos regionų žiniasklaidos ir žurnalistikos charakteristikos bruožai. Iš J. Mažylė (Sud.), *Žiniasklaidos atskaitingumas ir žurnalistų atsakomybė* (p. 49–76). Petro ofsetas.

Mažylė, J. (2017). Lithuanian parliamentary election and the regional press (2016). *Political Preferences*, 14, 63–86.

Misiūnas, R. (2004). *Informacinių kovų kryžkelėse: JAV lietuvių informacinės kovos XIX a. pab.–1922 m.* Versus Aureus.

Misiūnas, R. (2007). <i>Lietuva prieš LTSR. Versus Aureus.</i>
<i>Naujosios žiniasklaidos formavimasis Lietuvoje (1988–1998). (2000). Vilnius.</i>
Pečiulis, Ž. (2007). <i>Iki ir po televizijos: Žvilgsnis į XX amžiaus audiovizualinės masinės komunikacijos fenomeną.</i> Vilniaus universiteto leidykla.
Pečiulis, Ž. (Red.) (2012). <i>Medijos, žiniasklaida, žurnalistika tradicinėje ir tinklaveikos visuomenėje: monografija.</i> Vilniaus universiteto leidykla.
Pečiulis, Ž. (2015). Genesis of public broadcaster in post-Soviet society: Lithuanian case. <i>Current Issues of Mass Communication</i> , 18, 8–21.
Pečiulis, Ž. (2018a). <i>Bokštą gaubianti paslaptis: Televizijos medijos radimasis Lietuvoje (Monografija).</i> Vilniaus universiteto leidykla.
Pečiulis, Ž. (2018b). Televizijos medijos sampratos formavimasis: Tiesioginio eterio fenomenas. <i>Filosofija. Sociologija</i> , 29(3), 195–202.
Politkovskaja, A. (2012). <i>Tik tiesa, nieko daugiau</i> (Originalas išleistas 2010). Vaga.
Raguotis, B. (2003). <i>Amerikos lietuvių periodinė spauda 1879–1919 m.</i> Marijampolės leidykla.
Štikelis, S. (2001). <i>Eterio šviesa: Nepriklausomos Lietuvos radijas 1919–1940 m.</i> Varpas.
Vaišnys, A. (1998). <i>Spauda ir valstybė 1918–1940: Analizė istoriniu, teisiniu ir politiniu aspektu.</i> Vilniaus universiteto leidykla.
Vaišnys, A. (2007). <i>Naujosios Romuvos fotografija: Dokumentas, organizacija, žurnalistika</i> (1 t.). Vilnius.
Vaišnys, A. (2020). <i>Žurnalistikos potvynis: Lietuvos žiniasklaidos sistemos kaita 1986–1990 (Monografija).</i> Vaga.
Vaitkūnas, P. (2005). <i>Perspektyvos: Lietuvos pagrindžio periodinis leidinys: 1978–1981 m.</i> Vilnius.
Vasiliauskaitė, V. (2002). <i>Tautinė ir liberalioji pagrindžio spauda Lietuvoje 1976–1981 m.</i> Vilniaus universiteto leidykla.
Papildoma literatūra
Aleknonis, G. (2006). <i>Lietuvos radijas: Viena diena ir 80 metų.</i> Vilnius.
Alfredas Dreifusas – manipuliacijų viešąja nuomone auka. (n.d.). <i>Žurnalistikos tyrimai</i> , 1.
<i>Alma Mater, 1979: Lietuvos pagrindžio leidinys.</i> (2009). (p. 5–29). Vilnius.
<i>Lietuvos katalikų bažnyčios kronika</i> (10 t.). (1974–1992). Čikaga.
<i>Lietuvos Laisvės Lyga: Nuo „Laisvės šauklio“ iki nepriklausomybės</i> (1 t.). (2004). Vilnius.
<i>Lietuvos radijas. 1926–2016: Faktai. Kūrėjai. Laidos.</i> (2016). LRT.
Pečiulis, Ž. (2013). Sovietinės televizijos diskurso daugialypumas: Oficialumo ir nuoširdumo drama. <i>Informacijos mokslai</i> , 63, 113–128.
Pečiulis, Ž. (2015). Lietuvos televizijos vaidybinės programos medijų adaptavimo ir konvergencijos aspektu (1957–1967). <i>Informacijos mokslai</i> , 71, 35–49.

Konsultuojančiųjų dėstytojų vardas, pavardė	Mokslo laipsnis	Svarbiausieji darbai mokslo kryptyje (šakoje) paskelbti per pastaruosius 5 metus
---	-----------------	--

Andrius Vaišnys	Prof. dr.	Vaišnys, A. (2026). Transformation of the communist media and its anti-communist rhetoric during the period of national revival: A survival strategy. In T. Hochscherf & G. Aleknonis (Eds.), <i>Conflict resolution and the Cold War: Media encounters across the Iron Curtain</i> (pp. 247–269). Bloomsbury Publishing. https://www.bloomsbury.com/uk/conflict-resolution-and-the-cold-war-9798765127100/
		Vaišnys, A., & Kėvišas, M. T. (2024). Trust in news media: The naïve perception of the causes is dominated by the... <i>Rocznik Historii Prasy Polskiej</i> , 27(2), 143–162. https://doi.org/10.24425/rhpp.2024.150653
		Katelbach, T. (2023). <i>Atvirai ir slaptai apie Lietuvos politiką: T. 1. Atvirai</i> (B. Mikalonienė & A. Vaišnys, vert.). Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka.
		Katelbach, T. (2023). <i>Atvirai ir slaptai apie Lietuvos politiką: T. 2. Slaptai</i> (B. Mikalonienė & A. Vaišnys, vert.). Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka.
		Vaišnys, A. (2022). Metody KGB litewskiej SRR w Polsce: Więzy pokrewieństwa i zainteresowania naukowe jako pomoc w gromadzeniu informacji na temat stosunku do „Solidarności“. <i>Studia Wschodnioeuropejskie</i> , (17), 44–58. http://swe.uw.edu.pl/Nr%2017.pdf
		Vaišnys, A. (2022). Kai kurie informacinės politikos bruožai 1990–1992 m. periodinės žiniasklaidos aspektu [Some features of information politics in 1990–1992 in terms of periodical media]. <i>Istorija</i> , 128(4), 79–122. https://doi.org/10.15823/istorija.2022.128.4
		Vaišnys, A. (2021). Lithuania’s demarcation of information from Poland’s Solidarity Movement in 1980–1981. <i>Studia medioznawcze</i> , 22(2), 908–923. https://doi.org/10.33077/uw.24511617.sm.2021.2.650
Deimantas Jastramskis	Prof. dr.	Jastramskis, D., Plepytė-Davidavičienė, G., & Kupetytė, R. (2025). The role of organisational factors and working conditions for the autonomy of journalists in an unstable economy. <i>Journalism Studies</i> , 26(2), 258–277. https://doi.org/10.1080/1461670X.2024.2420204

	Plepytė-Davidavičienė, G., Jastramskis, D., & Kupetytė, R. (2024, sausio 25–26). <i>Professional threats and its consequences in Lithuanian journalism</i> [Konferencijos pranešimo santrauka]. Digital transformation, media and social inequalities: ESA RN18 Mid-Term Conference, Bukareštas, Rumunija. https://doi.org/10.5281/zenodo.10685301
	Jastramskis, D. (2024). Conformity of public policy and citizens' attitudes towards the public service media. <i>European Journal of Communication</i>, 39(3), 259–276. https://doi.org/10.1177/02673231241239258
	Jastramskis, D. (2024). Raštingos visuomenės ramsčiai: kaip stiprinti žiniasklaidą? Iš <i>Artimas tolimas medijų pasaulis: Virsmai, ribos ir būdai tai suprasti: Kolektyvinė monografija</i> (p. 94–102). Vytauto Didžiojo universitetas. https://doi.org/10.7220/9786094676253
	Jastramskis, D. (Red.). (2024). <i>Žurnalistika Lietuvoje: Žurnalistų laisvė, saugumas ir įtakos: Monografija</i>. Vilniaus universiteto leidykla.
	Jõesaar, A., Rožukalne, A., & Jastramskis, D. (2022). Trust in public service media in the Baltic states. <i>Journal of Baltic Studies</i>, 53(4), 587–611. https://doi.org/10.1080/01629778.2022.2127816
	Kõuts-Klemm, R., Rožukalne, A., & Jastramskis, D. (2022). Resilience of national media systems: Baltic media in the global network environment. <i>Journal of Baltic Studies</i>, 53(4), 543–564. https://doi.org/10.1080/01629778.2022.2103162

Patvirtinta Socialinių mokslų srities Komunikacijos ir informacijos krypties Doktorantūros komitete 2025 m. gruodžio 15 d., protokolo Nr. (7.17 E) 15600-KT-667

Komiteto pirmininkė prof. dr. Aušra Navickienė